

GÜVENLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE VE ABD İLİŞKİLERİ: BM, NATO VE ORTADOĞU

Metin POLAT

Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

metinpolat@duzce.edu.tr, ORCID:0009-0003-0027-8854

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

zaferakbas@duzce.edu.tr, ORCID:0000-0002-9974-5576

Öz

Hegemon güç olarak ABD ve bölgesel güç olarak Türkiye'nin Batı eksenli ittifakı, iki ülkenin farklı siyasi öncelikleri ve kültürel yaklaşımları nedeniyle zaman zaman krizlerle test edilmiştir. Ticaret, enerji ve bölgesel meseleler gibi alanlarda işbirliği sürerken, aynı zamanda karşılıklı güvensizlik ve çıkar çatışmaları da ilişkilerin zorlu bir dinamikte devam etmesine yol açmıştır. Bu uzun soluklu süreç, iki ülkenin stratejik ortaklık ile çıkar farklılıkları arasında bir denge arayışı içinde olduğuna işaret etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye ve ABD arasındaki güvenlik ilişkilerinin tarihsel arka planı, son dönem dinamikleri, çatışma ve uzlaşma unsurları Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve Ortadoğu özelinde, güvenlik bağlamında literatür taraması tekniği üzerinden nitel bir yöntemle analiz edilmiştir. Analizde uluslararası ilişkiler teorilerinden liberal ve realist teorilerin paradigmalarından yararlanılmıştır. Çalışmada taraflar arası işbirliğine dair tutumların liberal, çıkar çatışmasına yönelik tutumların ise realist teorinin yaklaşımları üzerinden açıklanabileceği değerlendirilmiştir. Çalışmanın güncel gelişmeleri de incelemeye dahil etmesinin çalışmanın güncel ve öznel niteliği oluşturduğu ifade edilebilir. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan güvenlik ve terör odaklı sorunlar ile jeopolitik değişimler göz önüne

alındığında, iki ülke ilişkilerinin konjonktürel dalgalanmalar ile değişen karmaşık bir niteliğe sahip olduğu ve daha çok realist bir perspektife oturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, Güvenlik, NATO, Ortadoğu

TURKEY-U.S. RELATIONS IN THE CONTEXT OF SECURITY: THE UN, NATO AND THE MIDDLE EAST

Abstract

As the hegemonic power, the United States, and as a regional power, Turkey, have maintained a West-oriented alliance, their relationship has occasionally been tested by crises due to differing political priorities and cultural approaches. While cooperation continues in areas such as trade, energy, and regional issues, mutual distrust and conflicts of interest have also contributed to the challenging dynamics of their relations. This long-term process indicates that both countries are in search of a balance between strategic partnership and diverging interests.

In this study, the historical background of security relations between Turkey and the United States, recent dynamics, elements of conflict and reconciliation are analyzed within the security context, particularly in relation to the United Nations (UN), NATO, and the Middle East, using a qualitative approach based on a literature review. The analysis draws on paradigms from liberal and realist theories of international relations. It is assessed that attitudes toward cooperation between the parties can be explained through the liberal approach, while attitudes toward conflicts of interest align with the realist perspective. The inclusion of recent developments in the study contributes to its contemporary and subjective nature. Considering security and terrorism-related issues, as well as geopolitical shifts that have emerged in recent years, it is concluded that the relations between the two countries have taken on a complex nature shaped by cyclical fluctuations and are increasingly grounded in a realist perspective.

Keywords: Türkiye, USA, Security, NATO, Middle East

1. Giriş

11 Eylül saldırıları sonrası dönemde, uluslararası arenada güvenlik analizleri oldukça kompleks ve çok yönlü hale gelmiştir. Özellikle Ortadoğu Bölgesi, Türkiye ve ABD arasındaki güvenlik eksenli ilişkilerde önemli bir faktördür. Türkiye, sadece NATO üyesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda Ortadoğu Bölgesi'ndeki ilişkileriyle dengeleyici bir pozisyon

sergilemektedir. Türkiye kadim bir medeniyet olarak bölgesel ve küresel güvenlik ve barışa kritik katkılar yapan bir ülkedir. ABD ise hegemon güç olarak bölgesel ve küresel düzeyde etki sahibi olan bir aktördür. Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler, ilk olarak Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet döneminde devam etmekle birlikte ağırlıklı olarak soğuk savaş döneminde şekillenmeye başlayan bir ittifak yapısıyla günümüze kadar devam etmiştir. Bu ilişkilerin temelini NATO üyeliği ve soğuk savaş döneminin güvenlik temelli eksende gerçekleşen stratejik hamle ve ortaklıkları oluşturmuştur. Türkiye Ortadoğu coğrafyasında aktif bir bölgesel güç konumunda olmasının yanında; Avrupa ile Asya kıtası kavşağında, Akdeniz, Kafkas ve Balkan coğrafyasında stratejik bir konumda bulunmakta olup bu realite de ABD'nin bölgesel siyaseti açısından Türkiye ile ilişkilerinde özellikle güvenlik eksenli politikaları önemli bir seviyeye çıkarmaktadır.

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, tarih boyunca konjonktürel gelişmelere bağlı olarak inişli çıkışlı bir şekilde sürmüş ve günümüzde de benzer bir dinamikle devam etmektedir. Türkiye ve ABD arasındaki tarihsel süreçteki işbirliği eksenli bağlara rağmen uluslararası ve bölgesel meseleler kapsamında çıkar çatışmaları ve politika farklılıkları bulunduğu görülmektedir. Türkiye-ABD arasında özellikle terör örgütlerine yaklaşım farklılıkları ve bölgesel güvenlik meseleleri, İsrail-Filistin sorunu kapsamında tutum farklılıkları, yine Suriye iç savaşı ve Ortadoğu bölgesi özelinde çeşitli ihtilaflar ve görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu sayılan faktörlere ilaveten Suriye, Irak, Mısır, İran ve benzeri Ortadoğu coğrafyasındaki ülkeler özelinde yaşanan gelişmeler güncel tabloyu da etkilemeye ve değiştirmeye devam etmektedir. Irak'ta Türk askerlerine yönelik 2003 yılındaki kamuoyunda çuval olayı olarak adlandırılan hadise taraflar arası ilişkilere zarar vermiştir. S-400 krizi, ABD'nin Türkiye'ye yönelik ekonomik yaptırımları ve müdahalesi, NATO ve BM gibi uluslararası kuruluşlar nezdindeki politika ve görüş farklılıkları da aradaki ilişkilere yer yer zarar veren gündem maddeleridir.

15 Temmuz süreci de yine Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen önemli etmenlerden bir tanesi olarak öne çıkmıştır. Türkiye'nin Fethullahçı Terör Örgütü lideri Gülen'in darbe girişimi sonrasında Amerika tarafından iadesi talebine karşılık verilmemesi, aradaki ilişkileri ciddi şekilde olumsuzlaştıran etmenlerden bir tanesi haline gelmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak teorik bağlamda güç ve güvenlik olgusu temel tanım ve kavramlar üzerinden incelenmiş, ilgili hususta kavramsal ve kuramsal çerçeve analizine çalışılmıştır. Güç ve güvenlik kavramının tanımları, unsurları ve bu kavrama farklı bakış açıları üzerinden konu değerlendirilmiştir. Özellikle realizm-idealizm uluslararası ilişkiler teorileri ve

bunların güvenlik kavramına bakış açıları kapsamında genel bir çerçeve ile güç ve güvenlik olgusunun tartışılmasına gayret gösterilmiştir. Ardından çalışmanın devamında Türkiye-ABD ilişkilerine tarihsel süreç kapsamında genel bir bakış yapılarak, bu ilişkileri etkileyen olgu ve faktörler analiz edilmiştir. ABD'nin Ortadoğu perspektifi ve bölgesel politikaları açısından mihenk taşı niteliğinde olan 11 Eylül saldırıları ve Afganistan işgali gibi konuların tahlilinden sonra son bölümde Türk-Amerikan ilişkilerinin Ortadoğu, Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO bağlamındaki güvenlik eksenli değerlendirilmesine çalışılmıştır. En nihayetinde iki aktör arası ilişkilerin esasen daha çok güvenlik bağlamında yoğunlaştığı, Ortadoğu Bölgesi özelinde bir takım işbirliği ve çatışmalara sahne olduğu, bununla beraber BM ve NATO özelinde daha istikrarlı, bölgesel ve küresel barışa daha çok katkı yapan bir nitelikte olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma, teorik temelli literatür incelemesine dayalı nitel bir analiz çalışmasıdır. Araştırma kapsamında Türkiye-ABD ilişkilerine dair akademik yayınlar ve uluslararası ilişkiler teorilerine ilişkin kaynaklar incelenmiş, çalışma konusu alan ile ilgili temel yerli ve yabancı akademik kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışma alana dair eserlerden yararlanarak uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında Türk ve Amerikan dış politikalarının karşılaştırılması esasına dayandırılmıştır.

Türk-Amerikan ilişkilerinde genel itibarıyla olumlu ve işbirliği temelli bir ilişki yer almakla birlikte özellikle kriz dönemlerinde bu ilişkilerin olumsuz bir seyir gösterdiği de görülmektedir. Bu hipotez ışığında kaleme alınan bu çalışma iki ülke ilişkilerinin “güvenlik olgusu” boyutunu sorgulamayı amaçlamaktadır ve Türk-Amerikan ilişkilerinin doğasının anlaşılmasına bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmada tarafların çıkarlarının zaman içinde değişen olaylar nedeniyle çatışmaya dönüştüğü, bu çatışmaların da aktörler arası bir güven bunalımına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Güvenliğin Olgusal ve Kavramsal Dönüşümü

Uluslararası ilişkiler disiplini genç ve gelişmekte olan bir disiplindir. Disipline dair teori ve yaklaşımlar hızlı bir gelişme ve dönüşüm içindedir. Güvenlik kavramı ve olgusu da benzer bir dinamiğe sahiptir. Güvenlik soğuk savaş dönemindeki konseptte sahip olmadığı gibi olgusal olarak da ciddi bir dönüşüm yaşamış, çok boyutlu, çok aktörlü ve dinamik bir hal almıştır.

Uluslararası ilişkiler üzerine teorik çalışmaların kökeni oldukça eskiye dayanmasına rağmen, bu alanın akademik bir disiplin olarak şekillenmesi XX. yüzyılın başlarında yapılan çalışmalara denk gelmektedir. Uluslararası ilişkilerin kurumsallaşmaya başladığı ilk

dönemlerde, disiplinin karşılaştığı ilk ve en uzun süreli teorik tartışma, liberaliz-idealizm ve realizm bakış açıları arasındaki mücadele ve çekişme olmuştur. Temel olarak insan doğasının iyi olduğu varsayımından hareketle uluslararası iş birliği ve barış kavramlarını vurgulayan İdealizm görüşü ile insan doğasını kötü kabul eden ve dolayısı ile uluslararası aktörlerin çıkarları doğrultusunda çatışma ve güç mücadelesine odaklanan realizm teorileri, disiplinin kurumsallaşma sürecinden itibaren süregelen bir rekabet içinde olmuştur.

Uluslararası ilişkiler teorilerindeki tartışmalar, uzun süre liberal-idealist ve realist yaklaşımlar arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar etrafında şekillenmişse de zamanla sosyal inşacılık diye adlandırılan konstrüktivizm yaklaşımı da disiplin içinde giderek daha fazla önem kazanmış ve yaygınlaşmıştır. Hem dünya savaşlarını hem de soğuk savaş dönemini anlamada ve açıklamada bu iki temel teorinin eksikliklerinin ortaya çıkması, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yeni teorilerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, önceki ana teorilere tepki olarak ve onların eleştirisi niteliğinde ortaya çıkan yaklaşımlar genel olarak eleştirel teoriler adıyla anılmış ve literatüre girmiştir.

Çalışmanın teorik incelemesinde kullanılabilecek çok sayıda uluslararası ilişkiler teorisi ya da yaklaşımı bulunmaktadır. Sosyal inşacılık, İngiliz okulu, realizm, liberalizm, idealizm ve Marksizm bunlardan bir kaçıdır. Çalışmanın kapsamı ve niteliği gözönüne alınarak, bütün teorilerin incelenmesi olanağının bulunmaması karşısında, realist ve idealist teorilerin paradigmalarından yararlanılmıştır.

Güvenlik kavramı, farklı bakış açılarından çeşitli şekillerde tanımlanmış olup, ulusal ve uluslararası düzeyde barındırdığı unsurlar ile tarih boyunca gelişen siyasi, askeri, sosyal-kültürel ve ekonomik olaylar ışığında kapsamını değiştirmiş ve genişletmiştir. Kendimizi içinde bulduğumuz dönem, tek bir teorinin başat olduğu bir dönem olmayıp, farklı uluslararası ilişkiler teorilerinin sınıandığı ve göz önünde bulundurularak değerlendirildiği bir dönemdir (Bakan ve Şahin, 2018: 136). Özellikle 11 Eylül sonrası uluslararası ilişkiler sisteminde yalnızca bir veya birkaç teorinin geçerliliğinden bahsetmek mümkün olmayıp tüm uluslararası ilişkiler teorilerinin göz önünde bulundurularak bu kapsamda karma bir analiz düzeyinde konunun değerlendirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu kapsamda ilk bahsedilmesi gereken teori idealizm'dir. John Locke, idealizmin özünü oluşturan ve aynı felsefeye dayanan liberalizmin öncüsü olarak kabul edilmekte olup, devletin amacının özgürlüğü güvence altına almak olduğunu, devletin kaynağının ve meşruiyetinin toplum sözleşmesinde aranması gerektiğini, devletin bireylerin maddi ve manevi menfaatlerini

sağlamak amacı ile var olduğunu belirten görüşleriyle liberal düşüncenin kuruluşuna katkıda bulunmuştur. Yine liberalizmin temel kurucularından Adam Smith, insanın kendi çıkarını gözeterek toplumun iyiliğini artırdığını ve doğal düzenin liberal düzen olduğunu söylemektedir.

İdealizm düşüncesine göre; öncelikle insanlar doğuştan iyidir, insanlar ve devletler arasındaki savaş, çatışma ve benzeri olumsuz durumlar toplumsal düzenin ve uluslararası sistemin eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca uluslararası sistemin en olumsuz durumlarından birini oluşturan savaşlar realizm teorisinin öngördüğü gibi kaçınılmaz bir olgu ve kavram değildir. Savaşa neden olan genel itibarı ile uluslararası sistemin tam kendisidir. İdealizm düşüncesine göre uluslararası sistemdeki eksikliklerin giderilmesi, sistemden kaynaklanan olumsuz etmenlerin azaltılması, uluslararası barışın sağlanması ile alakalı örgütlerin kurulması neticesinde savaş ve benzeri nitelikteki diğer çatışma ve mücadelelerin önlenmesi mümkündür. Ancak bu amaç tek tek devletlerin uğraşısı ve çabası neticesinde değil tüm uluslararası toplumun ortak mutabakatı ve çabası ile küresel bir sistemin kurulması neticesinde gerçekleşebilecektir. İdealizmin, uluslararası siyaset açısından en çok eleştirildiği nokta, ideal durumla fazla ilgili olması, mevcut yapıları ve ilişkileri yeterince anlayamamasıdır. Özellikle realist teori savunucuları tarafından idealizm teorisinin iki büyük Dünya savaşını ve bunun haricindeki savaş ve çatışmaları açıklamakta yetersiz olduğu, idealizm düşünce yapısının gerçeklerden kopuk sadece ütopya ve ideal boyutunda kalan duygu ve düşüncelerden ibaret olduğu yönünde eleştiriler ileri sürülmüştür.

Realizm, uluslararası ilişkilerde devletleri temel aktörler olarak gören ve bu nedenle devlet merkezli bir yaklaşım sergileyen bir teoridir. Teorinin temelleri ise Thucydides, Machiavelli, Thomas Hobbes, Edward Hallett Carr ve Hans J. Morgenthau gibi farklı dönemlerin düşünürlerinin eserlerine dayanmaktadır (Edkins ve Vaughan-Williams, 2009: 23) Realizmin temel savı, uluslararası ilişkilerin, devletlerin kendi çıkarlarını ön planda tutarak hareket ettiği ve bu doğrultuda etkileşimde bulunduğu bir yapıdan oluştuğudur. Bu bağlamda realizm, devletler arası ilişkilerde karşılıklılık ilkesini benimsemek yerine, ulusların kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla olabildiğince fazla kaynak biriktirme çabasına öncelik verdiğini vurgular (Booth ve Smith, 1995:17).

Rönesans dönemi düşünürlerinden olan ve Prens adlı çalışmasıyla realizmin öncüsü kabul edilen Machievelli, realizm akımının genel düşünce yapısında olduğu üzere insanların doğuştan kötü, bencil ve çıkarları peşinde koşan canlılar olduğunu ifade etmektedir. Rönesans filozoflarından olan ve realist okulun öncülerinden sayılan Thomas Hobbes da Leviathan adlı

temel ve en bilinen eserinde toplumsal sözleşme öncesi dönemde insanların doğa halinde olduklarını ve hayatlarının tehlikede olduğunu, kimseye güvenemeyeceğini, en güçlülerin doğa yasaları uyarınca egemen kalacağını belirtmiştir (Aydın, 2004).

Hans Morgenthau, 1948 yılında yayımlanan “Uluslar Arasında Politika” adlı eseri ile sadece realizmin esaslarını değil aynı zamanda dönemin uluslararası ilişkiler yaklaşımını da tanımlamıştır. Morgenthau, siyasetin temelinde insanların doğasında var olan güç elde etme güdüsünün ve arzusunun yattığını, siyasetin başlıca hareket noktasının ulusal çıkar kavramı olduğunu, uluslararası ortamın değişken nitelikli çıkarların çatışma alanından ibaret olduğunu, uluslararası politikanın normatif değerleri uygulamak zorunda olmadığını söylemiştir (Çakmak, 2007: 69).

Realizm teorisi, insan doğasının olumsuz özelliklerinin devletlerin davranışlarını belirlediği ve uluslararası ortamın kaotik/anarşik yapısını belirleyen ana faktörün "güç" olduğu varsayımına ve düşüncesine dayanmaktadır. Realist görüş, güvenlik konularını uluslararası ilişkilerin ana konusu olarak görmektedir ve düşük, ikincil ya da alçak politika da denen ekonomi, kültür vb. kavram ve olguların önemini, dolayısıyla yumuşak güç konseptini göz ardı etmektedir. Realist teorisi açısından asıl önemli olan unsur devletin güvenliği ve bekasıdır. Bunun yegâne yolu ise bir devletin ulaşabileceği maksimum güce ulaşması ve buna bağlı olarak güvenlik ihtiyacının dolaylı olarak yerine getirilmesi olmaktadır.

Realist doktrin, devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak kabul eder ve onu, kendisini korumak için güvenlik önlemleri alan bir bölgesel güç olarak tanımlar. Güç kavramına büyük önem veren realist perspektif, uluslararası çatışmaların çözümünde gücü bir araç olarak görmektedir (Knutsen, 1995: 235). Neorealizm ise, klasik realizmin yeniden şekillendirilmiş bir versiyonudur. Bu yaklaşımın en önemli savunucusu, 1979 yılında yayımlanan 'Uluslararası Politika Teorisi' kitabında görüşlerini detaylandıran Kenneth Waltz'tur (Baldwin, 1993:46).

“Güvenlik” teriminin dilimizdeki yaygın kullanımına rağmen evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımının olmaması, yorumlanmasında zaman zaman belirsizliklere yol açmaktadır. Bu belirsizlik, bir anlamlandırma eksikliğinden değil, güvenliğin bireylerin ve toplumların siyasi ve ideolojik inançlarından ortaya çıkan ve dolayısıyla aktörlere göre değişen, subjektif bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramıyla ilgili temelde sorulan iki çeşit soru vardır. Bunlar kimin için güvenlik ve neye karşı güvenlik sorularıdır. Kimin için güvenlik sorusu kimin

varlığının tehdit edildiği ile alakalı olup esasen güvenliğin öznesini tanımlar. Neye karşı güvenlik sorusu ise güvenlik tehdidinin kaynağını anlatır. Bununla beraber güvenliğin güç dengesi ve caydırıcılık ile de ilişkilendirilmesi mümkündür. Güvenlik bir taraftan güç dengesi ile sağlanabilirken diğer taraftan caydırıcılıkla da sağlanabilir. Diğer bir söylemle caydırıcı olunmayan durumlar bir güvenlik sorununu ortaya çıkarabilecektir.

Devletler, genellikle ortak bir tehdit algısı nedeniyle ittifak kurma yoluna gitmektedir. Daha büyük bir güce karşı savunmasız hisseden bir ülke, kendisiyle aynı tehdidi hisseden bir devletle ittifak yapmayı tercih etmektedir. İlk çağlarda antik Yunan'da Atina ve Sparta arasında yaşanan çatışma ve savaşlardan günümüze kadar bu olgunun deneyimlenmesi mümkündür. Bu bağlamda örneğin, tarihsel süreçte II. Dünya savaşı sonrasındaki uluslararası yapıda Türkiye'nin ABD ile ittifak kurma çabası, Sovyetler Birliği'ni bir tehdit olarak görmesinden kaynaklanmıştır. Aynı şekilde, ABD de Sovyetlerin, Ortadoğu ve Balkanlardaki etkisini sınırlamak için çevreleme politikası doğrultusunda Türkiye'yi önemli bir müttefik olarak değerlendirmiştir. Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı sonrası Sovyet tehdidi, Türkiye'yi ABD ve NATO ile daha yakın ilişkiler kurmaya mecbur kılarak bu işbirliğine yöneltmiştir.

Devletler arasında yapılan savaşlar, yalnızca insanlığa acı vermekle kalmamış, aynı zamanda bilimsel ve siyasi deneyimlere de yol açmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan acılar, savaş sonrası kurulacak güç dengelerinin belirlenmesine ve uluslararası politikanın akademik bir nitelik kazanmasına neden olmuştur (Dedeoğlu, 2003:1). Devletlerin öncelikli hedefi güvenliklerini sağlamaktır ve bu çoğu zaman tehdit ve tehlikeleri önleyici tedbirlerin alınmasını da içermektedir. Realist görüş çerçevesindeki politikalar özellikle ekonomik ve askeri dengeler neticesinde gelişerek değişmiştir. Gerçekçi ilkelerin uygulanması, mevcut koşullara ve olaylara bağlı olarak değişebilmektedir. Realizm düşüncesi açısından önemli bir araç olan güç gösterisi, sıklıkla gerekli bir ihtiyati tedbir olarak görülmektedir. Gerçekçilik, şiddetin şiddetle karşılanabileceği inancına dayanır ve devletlerin egemenliklerini, haklarını ve otoritelerini savunmalarının bir yoludur. Şiddet, genellikle algılanan tehditlere yanıt olarak ortaya çıkar; bu tehditler hiçbir zaman sonuç vermese bile, müdahale genellikle anlaşmaya varmaktan daha haklı görülür (Karabulut ve Değer, 2015: 77).

Devlet güvenliğini etkileyen bir diğer faktör ise terörizmdir. Bu konu, Soğuk Savaş dönemi sonrasında yaşanan ve dönemin ABD Başkanı Bush'un da vurguladığı 11 Eylül saldırıları sonrasında önem kazanmıştır (Karabulut ve Değer, 2015: 76). Daha önceki dönemlerde de birçok ülkenin mücadele içerisine girdiği ulusal ve uluslararası terör olgusu, 11

Eylül sonrası dönemde ABD açısından küresel politikaya yön vermek adına ön plana çıkarılan bir unsur haline gelmiştir.

Terörizm özellikle 21.yüzyılda küresel nitelik kazanmıştır. Bazen dini saiklerle, bazen ideolojik bazen de etnik ve diğer nedenlerle bazı gruplar terör örgütleri oluşturup, eylemlere girmeye başlamışlardır. Bu grupların elde ettiği ekonomik, teknolojik ve beşeri imkanlar terörün ve terörizmin sınır aşan bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Terör örgütleri aynı zamanda devlet dışı aktörler olarak devletlerin maşası haline gelmiş, vekil aktörler olarak da eylemlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu durum özellikle Ortadoğu gibi bölgelerde sıklıkla karşılaşılan yeni bir durum olarak nitelenebilir. Meydana gelen bu gelişme de hem bölgesel hem de küresel düzeyde bir güvenlik tehdidi olarak gün geçtikçe uluslararası politikanın gündemini daha çok meşgul etmeye devam etmektedir.

ABD dış politikasının uluslararası ilişkiler teorileri kapsamında özellikle idealizm-realizm perspektifinden değerlendirilmesi neticesinde gözlemlenen durum, ABD'nin ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel stratejilerinin, çıkarlarına uygun şekilde sürekli bir değişim göstermesidir. Amerikan dış politikası, genellikle maksimum kazancı hedefleyen pragmatist bir yaklaşıma sahiptir. ABD'yi küresel anlamda en büyük güç yapan ve büyümesini sürdüren ana etken, ilke ve politikalarında değişiklikler olsa da ekonomik, ticari, siyasi ve askeri menfaatlerini korumadaki sürekliliğidir. Bu perspektiften bakıldığında, ABD'nin dış politika kararları bazen realist, bazen ise idealist bir bakış açısıyla şekillendirilmektedir (Akbaş v.d. 2018: 486). ABD, demokrasi hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi konularda idealist bir dış politika izlerken, bunların çıkarlarıyla çeliştiği noktada da hemen realist dış politikaya yönelebilmektedir. Aynı zamanda ABD, idealist ilkelere aykırı olmasına rağmen maalesef Ortadoğu'da ve diğer coğrafyalarda çıkarlarına uyan durumlarda rejim değişikliğini elde etmek için antidemokratik bir yöntem olarak askeri darbeleri destekleyebilmektedir.

3. Türkiye-ABD İlişkilerini Etkileyen Faktörler: Tarihsel Süreç ve Türkiye-ABD İlişkilerinin Analizi

Türkiye-ABD ilişkileri tarihsel süreç içerisinde çoğu zaman, stratejik iş birliği ile dönemsel gerilimler arasında dalgalanan bir seyir izlemiştir. Bu ilişkileri etkileyen faktörler, iki ülkenin uluslararası sistemdeki konumları, bölgesel gelişmeler ve küresel politikaların yarattığı dinamikler etrafında şekillenmiştir. Türkiye'nin jeopolitik konumu, ABD ile ilişkilerinde daima belirleyici bir rol oynamıştır. Türkiye, Doğu ile Batı arasında bir köprü niteliğinde olup, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturması bakımından kritik bir öneme sahiptir.

Bununla birlikte, uluslararası sistemdeki değişimler Türkiye-ABD ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Sovyet etkisinin ortadan kalkarak çift kutuplu Dünya'nın sona erip ABD liderliğinde tek kutuplu dünya düzeninin ortaya çıkması ilişkilerin farklı bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Körfez Savaşı, Irak'ın işgali ve Suriye'deki iç savaş gibi olaylar, Türkiye-ABD ilişkilerinde hem iş birliği hem de gerilim alanları yaratmış, bu açıdan ilişki dinamikleri üzerinde ciddi dalgalanmalara sebebiyet vermiştir.

Ortadoğu özelinde ABD ile Türkiye arasındaki politik farklılığın temeli iki ülkenin bölgeye yaklaşım farklılıkları ve bölgesel politikalarının yapısından kaynaklanmaktadır. Türkiye Ortadoğu Bölgesi ile güney sınırındaki ülkelerle Osmanlı döneminden gelen tarihi bağları ve uzun yıllar bu coğrafyaya hükmetmesine karşın, söz konusu ulusların toprak bütünlüklerini koruyucu bir perspektife sahiptir. Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında tarihsel ve kültürel bağları bulunmakla birlikte emperyal nitelikli politikaları bulunmamaktadır. Buna karşın ABD tarafı bölgede başta enerji merkezli bir çıkar politikası gütmenin yanında, bölgede kendinden bağımsız politik süreç yürütecek güç unsurlarını dizginlemek üzere bir siyasete ve bakış açısına sahiptir. Bu durum ABD ekseninde, bölgesel güç konumunda olan Türkiye'nin bölge ülkeleri açısından çekim merkezi olma ve ABD politikalarına alternatif olarak öne çıkma durumuna karşı doğrudan ve dolaylı politikalar uygulamasına neden olmaktadır.

Yaklaşık bir asırlık geçmişe sahip olan Türkiye-ABD ilişkilerinde, özellikle son yetmiş yıllık süreç incelendiğinde, dostluk ve düşmanlık, güven ve şüphe, idealizm ve realizm, iş birliği ve çatışma gibi karşıtlıkların bir arada olduğu ilginç bir ittifak dinamiği dikkat çekmektedir. Her ne kadar iki ülke hukuken ve teorik olarak eşit müttefikler olarak kabul edilse de, pratikte güç, kapasite ve hedefler açısından belirgin bir asimetri bulunmaktadır. Uluslararası politikanın hukuki eşitlik ve diplomatik ilkeleriyle çıkar ve güç temelli reel politik gerçeklikler arasındaki bu dengesizlik, Türkiye-ABD ilişkilerinde net bir şekilde kendini belli etmekte ve aradaki “asimetrik ittifak” niteliğini belirginleştirmektedir (Gözen, 2017; 10).

Türkiye ile Amerika arasındaki diplomatik ilişkilerin temeli, 1830 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile ABD arasında imzalanan bir ticaret anlaşmasıyla atılmıştır (Armaoğlu, 1997; Gordon, 1932: 7-12). Akbaş ve diğerlerine (2019: 2228) göre; 1826 yılında Osmanlı karasularına ABD ticaret gemilerinin ilk kez gelmesiyle başlayan Türk-Amerikan ilişkileri, iki yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Osmanlı döneminde temelleri atılan bu ilişkiler, 1830'da resmîyet kazanmış ve ticaret, misyoner okulları gibi alanlarda işbirliği ile gelişmiştir. Ancak, I. Dünya Savaşı sırasında kesintiye uğrayan ilişkiler, savaş sonrası yeniden başlamış ve zaman

içinde işbirliği ile gerilim arasında dalgalı bir seyir izlemiştir. Jeopolitik gerçeklikler değerlendirildiğinde Türkiye güvenlik kaygısı yaşayan bir ülke olarak öne çıkmıştır. Bu durum Batılı güçlerin özellikle Ortadoğu ve Balkanlar üzerinde tesis etmek istediği politikalardan kaynaklanmıştır. Nitekim II. Dünya savaşı sonrasında iki kutuplu bir düzenin tesis edilmesi buna bağlı olarak SSCB'nin Türkiye'den toprak talebine kadar uzanan tehditleri sonrasında, Türkiye Amerika'nın başını çektiği Batı blokuna yakınlık göstermek durumunda kalmıştır.

Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaları, Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki stratejik önemini Amerika Birleşik Devletleri açısından önemli ölçüde artırmıştır (McGee, 1992: 49-51). Türkiye, SSCB tehditleri karşısında ABD liderliğinde bir sistemin parçası olmuş, SSCB'yi çevreleme politikasında NATO'nun güney kanadında bir güvenlik bloku oluşturmuştur. Bu açıdan Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde izlediği dış politika, SSCB tehlikesine karşı korunma amacıyla Batı blokuna ve ABD'ye yaklaşma perspektifine dayanmıştır. ABD liderliğindeki Batı bloku sisteminin bir parçası olarak Türkiye, SSCB'yi çevreleme stratejisinde etkin bir rol oynamıştır.

Türkiye'nin NATO'ya katılımı ile birlikte, Türk-Amerikan ilişkileri siyasi, askeri, ekonomik ve benzeri farklı boyutlarda bir ittifak-işbirliği yapısına bürünmüştür. Soğuk Savaş boyunca bu ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin faaliyetlerine karşı alınan ortak tutum doğrultusunda gelişerek biçimlenmiştir. Ancak, Soğuk Savaş'ın yumuşama(detant) döneminde ABD'nin kendi çıkarlarını öncelikli olarak gözetmesi, Türkiye'nin stratejik öneminin sorgulanmasına yol açmıştır. 1964 yılından itibaren Türk-Amerikan ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemeye başlamıştır. Bu dalgalanmanın başlıca nedeni, altmışlarda gündeme gelen Kıbrıs sorunudur. 1974 yılında Türkiye'nin, ABD'nin karşı çıkmasına rağmen Kıbrıs'a müdahalede bulunması, iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir kopuş ve çatışma dönemine neden olmuştur. 1980'de Özal yönetiminde yaşanan dönüşüm, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar süregelen belirsizlikleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Akbaş v.d, 2019: 2249). Ancak şunu da belirtmek gerekmektedir ki; ABD'nin, II. Dünya Savaşı'na katılması neticesinde Türkiye-ABD ilişkileri, aktif işbirliğine dönüşmüş, ancak savaş sonrası ABD'nin yeniden izolasyonist bir politikaya dönebileceği beklentisi nedeniyle bu ilişkiler bir miktar belirsizlik içinde kalmıştır (Toker, 1971: 8-9).

Türkiye, 1970'lerde NATO'dan çıkma düşüncesini gündeme getirse de Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi sonrasında bu düşüncüyü rafa kaldırmıştır. Bu gelişmeyle birlikte Türkiye, NATO içerisindeki pozisyonunu sağlamlaştırarak ABD ile hem savunma hem

de ekonomik alanda ilişkilerini güçlendirmek amacıyla daha aktif bir tutum sergilemeye başlamıştır (Rubinstein, 1982: 43). II. Dünya Savaşı'nın ardından ABD, Batı dünyasının ortak çıkarlarını savunma misyonu doğrultusunda küresel liderlik rolünü üstlenme kararı almış ve bu hedefe uygun bir dış politika stratejisi geliştirmiştir. Bu bağlamda, 1947 tarihinde ABD Başkanı Harry S. Truman, Türkiye ve Yunanistan'a toplamda 400 milyon dolarlık ekonomik ve askeri yardım öngören Truman Doktrini'ni Amerikan Kongresi'ne sunmuştur. Kongre, bu teklifi onaylayarak Truman'ın vizyonuna destek vermiştir. Bu doktrin, ABD'nin küresel sorumluluk anlayışının ve Soğuk Savaş dönemi politikalarının somut bir ifadesi olmuştur (Gönlübol ve Ülman, 1966: 154). 1947 yılında Truman Doktrini'nin kabul edilmesiyle birlikte Türkiye, SSCB tehdidine karşı izlenen çevreleme politikasının bir parçası haline gelmiş; böylece Soğuk Savaş yılları müddetince ABD ve Türkiye arasındaki askeri ve siyasi münasebetlerin altyapısı ortaya çıkmıştır (Harris,1972: 3).

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerde ilk büyük kırılma, Küba Krizi sırasında ortaya çıkmıştır. ABD, Türkiye'yi bilgilendirmeden füze kalkını kapsama dışında bırakmış ve böylece Türkiye'yi SSCB tehdidine karşı savunmasız bir duruma getirmiştir. Bu gelişme, Türkiye'de ABD'ye duyulan güveni sarsmış ve ABD ile olan ilişkilerde daha temkinli bir siyasi tavra yöneltmiştir. Daha sonraki dönemlerde Kıbrıs meselesi ve Yunanistan ile ilişkilerde de Türkiye, ABD tarafından yalnız bırakılmış ve üstelik Johnson Mektubu örneğinde olduğu gibi ABD zaman zaman tehditkâr bir yaklaşımla karşı karşıya kalmıştır (Akbaş v.d, 2019: 2238). Altmışlı yıllarda, Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasına yönelik Batı perspektifli politikalarında belirgin değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimin arkasındaki temel etken, Batı'nın Türkiye'ye karşı aldığı olumsuz kararlardır. Özellikle 1964 yılında ABD tarafından Kıbrıs sorunu bağlamında iletilen "Johnson Mektubu", afyon ekimi sorunu ve 1975-1978 yılları arasında uygulanan silah ambargosu, ABD-Türkiye ilişkilerinde kayda değer gerilimlere sebebiyet vermiştir. Bu gerilimler, Türkiye'nin Ortadoğu politikalarına da doğrudan yansımış ve dış politikasında farklı yönelimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özdemir ve Akbaş, 2020: 51).

SSCB'nin Afganistan'a askeri müdahalede bulunması, aynı dönemde İran'da Şah Rıza Pehlevi yönetimine karşı İslam Devrimi neticesinde mezhepsel olarak Şii görüşlerini esas alan rejim değişikliğinin yaşanması, uluslararası dengelerde önemli bir değişime yol açmıştır. Bu gelişmeler karşısında ABD, tarihsel olarak pek çok kez uyguladığı çevreleme politikası bağlamında Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu üzerindeki etkisini sınırlamak, ayrıca Körfez coğrafyasından Batı'ya güvenli, kesintisiz bir petrol akış rotası sağlamak amacıyla harekete

geçmiştir. Bu bağlamda, ABD, bölgedeki stratejik çıkarlarını korumak için bir kuşak projesini uygulamaya koymuş ve bölgeye yönelik yeni politikalarını hayata geçirmiştir(Yılmaz, 2014: 202). 1980'li yıllar boyunca ABD, Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarına karşı stratejik bir konumda görmüş ve bu doğrultuda özellikle Ortadoğu'daki çıkarlarını korumak amacıyla İncirlik Hava Üssü gibi kritik altyapılardan faydalanmıştır. Bu dönemde ABD-Türkiye arasındaki askeri iş birliği, iki ülkenin güvenlik ve savunma alanlarında daha yakın ilişkiler kurmasına ve ortak hareket etmelerine zemin hazırlamıştır. Mevzubahis dönemde, ABD-Türkiye ilişkileri genellikle güvenlik odaklı şekillenirken, bu dönemde ABD'nin izlediği politikalar, taraflar arasındaki ilişkilerin ilerlemesine imkan sağlamıştır. Bu süreçte Türkiye, Ortadoğu'da Amerika'nın hâkimiyetini ve çıkarlarını korumak için önemli bir müttefik olarak görülmüştür.

1990'da Irak'a yapılan Çöl Fırtınası operasyonu, Türkiye - ABD ilişkileri açısından önemli bir olaydır. Türkiye, bu savaşa katılmamış olsa da, ABD'nin yanında yer almış ve Türkiye'deki askeri üslerinin Amerika tarafından kullanımına izin vermiştir. Uluslararası ilişkiler arenasında iki kutuplu düzenin çökmesi ve sonrasında Amerika'nın tek başına hakim güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, ABD ile Türkiye ilişkileri yeni bir döneme evrilmiştir. 11 Eylül Saldırıları ve Irak Krizi sonrasında, ilişkilerin dinamikleri değişmiştir.

Doksanlı yıllardan itibaren uluslararası gelişmeler, Türkiye-ABD ilişkilerinde yeni iş birliği alanlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, her iki ülkenin dış politikası, bu ortak bölgelerde atılan adımlarla şekillenmiş ve ilişkilerin temel dinamiklerini belirlemiştir. Özellikle Körfez Savaşı süreci ABD'nin devletlerarası alanda tek küresel lider olarak öne çıkışını pekiştirirken, Türk-Amerikan ilişkilerinde de iki ülkeyi daha da yakınlaştıran kritik bir dönüm noktası olmuştur (Akbaş v.d, 2019: 2241).

4. 11 Eylül Saldırıları Sonrası ABD ve Ortadoğu: İşgaller ve Arap Baharı

11 Eylül terör saldırısının ehemmiyeti temel olarak üç sebepten kaynaklanmaktadır. Bunlardan birincisi, dünyanın en güçlü ülkesi olan ABD üzerinden tüm uluslararası sisteme, devlet dışı bir aktör tarafından açık bir meydan okuma yapılmıştır. İkincisi, küreselleşmenin simgesi olan Amerika'yı hedef alan uluslararası terör, hem saldırıların yapılma şekli hem de örgütlenme modeliyle küresel dünyanın bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve daha fazla dikkate alınmıştır. Üçüncüsü ise, bu saldırılar ABD'yi kendi topraklarında hedef alarak Amerikan halkının güvenlik duygusunu derinden sarsmıştır (Deniz, 2012: 176).

11 Eylül saldırılarının ardından ABD, jeopolitik stratejisini yeniden şekillendirerek farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yeni strateji, enerji kaynaklarının kontrolünü sağlamayı, tehdit olarak algıladığı devletlerle mücadeleyi, Ortadoğu'yu yeniden düzenlemeyi ve terörle mücadelede hususunu esas almıştır. Bu çerçevede ABD, terörizmi ana düşman olarak tanımlamış ve terörü desteklediği düşünülen ülkeleri "haydut devletler" veya "şeytan eksen" olarak adlandırmıştır (Atmaca, 2013: 118). ABD Başkanı Bush tarafından ortaya konulan güvenlik stratejisi "Bush Doktrini" olarak adlandırılmıştır. Bu doktrin kapsamında ABD Başkanı Bush tarafından genel olarak ulusal ve uluslararası terörizme engel olunması, kitle imha silahlarının üretiminin önlenmesi, bu tür silahlara sahip olan oluşumların pasifize edilmesi ve dünya çapında özgür demokrasinin tesis edilmesi hususları üzerinde durulmuştur.

Önleyici savaş stratejisinin ana mantığı, rakip saldırıya geçmeden önce harekete geçerek onun saldırı kapasitesini yok etmektir. Özellikle terörü desteklediği, kitle imha silahlarını elinde bulundurduğu iddia edilen ülkelerin oluşturduğu tehdit nedeniyle, ABD kendisine yönelik her türlü saldırı ihtimalini göz önünde bulundurmıştır (Özcan, 2004: 456). ABD, bu olayların ardından terörle mücadelesini yalnızca kendi sınırları içinde sınırlı tutmayacağını, aynı zamanda uluslararası alanda da sürdüreceğini ilan etmiş ve bu doğrultuda eyleme geçmiştir (Akbaş, 2011: 3).

ABD, Ortadoğu'yu terörizmin kaynağı olarak değerlendirdiği demokratik olmayan rejimlerden arındırarak, genel itibarıyla Batı bloku için güvenli bir bölge haline getirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, iki temel hedefe dayanan bir politika benimsemiştir: Birincisi, askeri müdahalelerle bölgedeki güvenlik yapısını yeniden şekillendirmek; ikincisi, ekonomik, sosyal ve siyasal reformlarla liberal dönüşümü teşvik ederek demokrasiyi yerleştirmektir. Ayrıca, "uzlaşmaz rejimlerin" ortadan kaldırılmasıyla petrol kaynaklarını güvence altına almayı hedeflemiştir (Yeşilyurt ve Akdevelioğlu, 2013: 389). Ortadoğu Bölgesi'nde Batı tipi demokratik rejimlerin olmaması, ABD'nin bu coğrafyaya demokrasi, insan hakları ve liberal politikalar ihraç etmesi argümanına zemin hazırlamıştır. Nihai olarak, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel çapta kabullendirmeye çalıştığı ve bu uğurda müttefiklerine baskı uygulamaktan çekinmediği "Yeni Dünya Düzeni" olgusundan en çok zarar gören bölge şüphesiz Ortadoğu olmuştur.

Belki bu bağlamda bahsedilmesi gereken en önemli aktörlerden biri de BM'dir. ABD, 11 Eylül saldırılarına maruz kaldıktan sonra uluslararası kamuoyunun desteğini almıştır. Alınan bu destek esasen BM güvenlik konseyi kararlarıyla somut hale gelmiştir. Bunun bir uzantısı

olarak ABD, BM Güvenlik Konseyi'nden kararlar çıkararak önce Afganistan'ı işgal etmiş ardından Irak işgalini sürdürmüştür. Irak'ın 2003 işgali uluslararası hukuka aykırı olsa da 1990'daki ilk Körfez savaşı ise BM emriyle yapılmıştır. Anılan süreçlerde ABD ve Türkiye işbirliği içinde hareket etmiştir. ABD özellikle II. Körfez Savaşı'nda istediği desteği Türkiye'den alamasa da yine de işbirliği içerisinde olmuştur. Bunun dışında ABD ve Türkiye uluslararası sorunlarda ve krizlerde BM çatısı altında uluslararası barış ve istikrarın sağlanması bağlamında önemli işbirliklerine imza atmıştır.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin dış politikası değişmiş ve odağı Ortadoğu'ya kaymıştır. Bu durum, Arap halklarının bu süreçte yaşananlardan etkilenecek bir dönüşüm dalgasına kapılmasına yol açmış ve bu da Arap Baharı'nın başlangıcını hazırlamıştır. Bu nedenle, Arap Baharı doğrudan 11 Eylül ile başlamasa da, 11 Eylül saldırılarının Ortadoğu'nun bir daha hiçbir zaman eskisi gibi olmayacağını gösterdiği söylenebilir (Özpek, 2012). Her ne kadar Arap Baharı isyanının temel gerekçesi olarak halkın ekonomik sıkıntıları yer alsa da petrol zengini olan bölgede çıkarlarını gözeten diğer ülkelerin etkisi de mevcut bulunmaktadır. Ortadoğu coğrafyası hem ekonomik değeri hem de politik önemi nedeniyle dünyadaki kalan diğer birçok ülkenin hedef alanı ve faaliyet bölgesidir.

Ortadoğu'da gerçekleşen Arap Baharı isyanıyla birlikte geçmişten gelen birçok etmen ve dinamiğe yenileri eklenmiş ve temeli çok önceden atılan bazı olguların ortaya çıkmasında Arap Baharı hızlandırıcı bir etken olarak yer almıştır (Bingöl, 2013: 34). Arap Baharı süreci sonrasında ABD'nin etkinliği seviye olarak bir miktar düşse de ABD yeni dönemin dinamiklerinin yine kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye gayret göstermiştir. ABD kendisiyle birlikte el-Kaide, Taliban ve benzeri terör örgütleriyle mesafeli iktidarlara desteğini esirgemezken, kendisine tehdit olabileceğini düşündüğü ve kendi çıkarlarına aykırı gördüğü yönetimlere ise son derece mesafeli yaklaşmıştır (Bingöl, 2013: 35). ABD'nin Arap Baharı hareketiyle ilgili genel olarak temkinli ve mesafeli bir politika yürüttüğünü söylemek mümkündür. Bazı çevrelerce ABD'nin eski siyasi ve askeri gücünden uzak olduğu için bu şekilde bir politikaya başvurduğu ve davrandığı belirtilmiştir. Diğer bazı düşünür ve çevreler ise ABD'nin yürüttüğü bu dikkatli politikayı dönemin ABD başkanı Barack Obama'nın genel dış politika siyasetine bağlamışlardır. Obama dönemi yeni dış politikası zorunlu kalmadıkça askeri güç kullanımına başvurulmamasını ve yapılacak müdahalelerin BM gibi uluslararası örgütlerin onayı almasını öngörmektedir (Göngen, 2014: 1).

Türkiye, Arap Baharı bağlamında halkların demokratik taleplerini haklı görmüştür. Bununla beraber dış müdahalelerin de sorunun derinleşmesine neden olacağı düşüncesiyle hareket etmiştir. Esasen Türkiye'nin bu konudaki yaklaşımı Ortadoğu'ya yönelik Türk dış politikasının genel tutumunun olayla ilgili bir yansımasıdır.

Türkiye, milenyuma kadar Ortadoğu bağlamında güvenlik odaklı politikalar izlemiş; 2002 yılından itibaren AK Parti yönetimi ile birlikte dış politikasında değişim geçirerek yumuşak güç stratejilerine yönelmiştir. İslami kimliği ve İdeolojisi ile bilinen AK Parti hükümeti, ilk yıllarında Müslüman Ortadoğu ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeyi hedeflemiş ve bu doğrultuda yumuşak güç araçlarını kullanarak bölgede model ülke olmayı amaçlamıştır. Ancak, 2012'den itibaren Arap Baharı'nın etkisiyle özellikle Suriye'ye yönelik politikalarında Türkiye yeniden sert güç kullanımına yönelmek zorunda kalmıştır. Bölgedeki gelişmeleri yumuşak güç stratejileriyle yönetme çabası ise beklenen başarıyı sağlayamamıştır (Ekşi, 2018: 72).

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, günümüzde Amerika-Türkiye ilişkileri üzerinde en önemli etkilerden birine sahiptir. Suriye'nin ikili ilişkilerde bu denli kritik bir rol üstlenmesinin temel nedeni, iç savaşın hızla bölgesel bir çatışmaya dönüşmesidir. Kısa süre içinde savaş, yalnızca Suriye'yi değil, Türkiye, ABD, Rusya, İran, Suriye'deki Kürt gruplar, radikal dinci gruplar ve diğer Arap ülkelerini de içine çeken çok taraflı bir kriz haline gelmiştir. Bu durum, Suriye'yi hem Dünya politik gündeminin hem de iki ülke arasındaki stratejik ve politik anlaşmazlıkların merkezine yerleştirmiştir.

Netice olarak, Suriye iç savaşı, süreç içerisinde zamanla küresel ve bölgesel güçlerin vekâlet savaşına dönüşen bir mücadele şekline dönüşmüştür. ABD ile Türkiye başlangıçta müttefik konumunda olsa da, 2013 yılı itibari ile ABD'nin IŞİD-DEAŞ ile mücadelede PYD/YPG ile ittifak yapması ve bu grupları terör örgütü saymayarak kendi özgürlükleri için demokratik mücadele veren gruplar olarak kabul edip meşrulaştırma çabaları, iki ülke arasındaki ilişkilerde gerilimlere yol açmıştır. Bu mücadele ve krizin hali hazırda günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Bu süreçte, ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde PYD ve YPG'yi desteklemesi, Türkiye'nin Üniter devlet yapısına muhalif ve çıkarlarına aykırı bir siyasi girişim olarak algılanmıştır. PYD-YPG'nin Suriye'nin kuzeyindeki bölgeleri Türkiye sınırında birleştirme çabası, açıkça bir "terör koridoru" oluşturma girişimi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin YPG-PYD'nin varlığını ulusal güvenlik için bir tehdit olarak görmesine ve Suriye politikasını bu örgütler ile mücadeleye odaklanacak şekilde yeniden

şekillendirmesine neden olmuş, bu faktör de Türk-Amerikan ilişkilerinin önündeki aşılması gereken en büyük engel olarak mevcudiyetini günümüze kadar devam ettirmiştir.

Güvenlik bağlamında Türkiye ve ABD arasındaki Ortadoğu ekseninde yaşanan ilişkilerin önemli başlıklarından bir tanesi de İsrail-Filistin meselesidir. Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri, özellikle Filistin'in işgali konusuna dayalı olarak tarih boyunca gerilimli bir seyir izlemiş ve bu durum, Türkiye-ABD ilişkilerini de dolaylı olarak olumsuz etkileyen bir faktör haline gelmiştir. Zira ABD İsrail'in kurulma sürecinden itibaren Ortadoğu bölgesinde siyasi ve askeri yönden hamiliğini ve koruyuculuğunu yapmıştır. Filistin ve Kudüs meselelerinde, Türkiye Filistin'e verdiği güçlü destekle ön plana çıkmış ve hem yönetim kademesinde hem de genel kamuoyu ve halk nezdinde İsrail'in politikalarına yönelik sert eleştirilerde bulunulmuştur. Türkiye, ABD tarafından Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması kararına, yine 2024 yılı içerisinde İsrail'in Filistin topraklarını işgali, Gazze'de soykırım düzeyine varan eylemleri ile binlerce sivil öldürmesi hadisesine yönelik olarak Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası platformlarda tepkisini dile getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de kamuoyunda İsrail ve İsrail'i siyasi arenada destekleyen ABD'ye karşı ciddi bir tepki oluşmuş, toplumdaki Amerikan karşıtlığı had safhaya çıkmış ve bu kapsamda çeşitli protestolar düzenlenmiştir. Bu kapsamda Türk yönetim kademesi ve kamuoyu tarafından, İsrail'in bu karar ve eylemlerinin uluslararası hukukun alenen ihlali olduğu ve uluslararası toplumun bu eylemler karşısında kararlı ve ilkeli bir tutum sergilemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ancak ABD, İsrail'in güvenliğini Ortadoğu'daki bölgesel çıkarları açısından bir öncelik olarak görürken, Türkiye'nin Filistin yanlısı ve İsrail karşıtı duruşu, iki ülke arasındaki ilişkilerde süregelen bir gerilim kaynağı olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

5. NATO ve BM Ekseninde Türkiye-ABD İlişkileri

Türkiye kurulduğu günden beri kendisini Batı ittifakının bir üyesi olarak konumlandırmıştır. Bu bağlamda olmak üzere, BM ve NATO üyeliğini gerçekleştirmiş, Avrupa Birliği (AB) gibi Batı'nın meydana getirdiği uluslararası örgütlere de üye olma iradesi göstermiştir. 1952 yılında NATO'ya üye olmasından bu yana Türkiye, ittifakın güneydoğu kanadında stratejik açıdan hayati bir müttefik olarak statüsünü kararlı bir şekilde sürdürmüş, devam eden süreçte yaşanan gelişmeler bağlamında da Türkiye'nin NATO'nun askeri etkinliği açısından kritik bir öneme sahip olduğu defalarca kanıtlanmıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu, NATO'ya Ortadoğu ve Doğu Akdeniz gibi jeopolitik açıdan dalgalanmalarla öne çıkan stratejik bölgelerde önemli avantajlar sunmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, özellikle Afganistan'daki

NATO misyonlarına aktif katılım sağlayarak bölgesel istikrarın desteklenmesinde önemli roller üstlenmiştir.

2003 yılındaki II. Körfez Savaşı ve NATO'nun rolü kapsamında da ikili ilişkiler komplike yapısını sürdürmüştür. Türkiye 1 Mart tezkeresi bağlamında ABD askerlerinin Türk topraklarından geçişine müsaade etmemiştir. Türkiye, NATO müttefiki ABD'nin Irak Müdahalesi için askeri işbirliği çağrısına olumlu yanıt vermemiş, bu olgu da Türkiye ile ABD arasındaki gerilimleri artıran bir nitelik göstermiştir. Ancak, bu süreçte NATO-Türkiye ilişkileri kopmamış, Türkiye'nin NATO'nun bölgesel çıkarlarına katkıları devam etmiştir.

2003 Irak Savaşı sürecinde Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerde derin krizler yaşanmış olsa da, bu durum ilişkilerin kopmasına yol açmamış ve zamanla yapıcı adımlar atıldığı görülmüştür. Güncel gelişmeler incelendiğinde, Türkiye-ABD ilişkilerinde NATO'nun temel bir aktör olduğu anlaşılmaktadır. ABD'nin, küresel düzeyde NATO öncülüğünde inşa etmeye çalıştığı düzen için Türkiye'nin stratejik bir öneme sahip olduğu açıktır. Bu bağlamda, ABD'nin Ortadoğu ve diğer bölgelerdeki politikalarının başarısında Türkiye'nin kritik bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, küresel siyasette Türkiye, ABD için alternatifsiz bir ortak konumuna gelmiştir. Küresel hakimiyet hedefini sürdüren ABD'nin, NATO çerçevesinde Türkiye ile ilişkilerini derinleştirmeye yönelik çabaları, stratejik açıdan son derece mantıklı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Kişi, 2024: 82). Bununla birlikte yaşanan bazı gelişmelerin taraflar arasında NATO eksenindeki ilişkilere zarar verdiği görülmektedir. Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi satın alması, ABD tarafından NATO ittifakına zarar veren bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması ve ABD' nin Türkiye'ye yönelik yaptırım uygulamasıyla sonuçlanmıştır. Bu tür gerilimler, iki ülkenin güvenlik çıkarlarının zaman zaman örtüşmediğini göstermektedir.

Güvenlik olgusu üzerinden Türkiye-ABD ilişkileri ekseninde Birleşmiş Milletler çerçevesinde konuyu ele alacak olursak; ABD'nin elinde kitle imha silahları bulundurduğunu gerekçe göstererek Irak'a müdahalesi, demokrasi ve insan hakları götürme argümanı ile askeri operasyon düzenleyerek neticeten işgali, Türkiye tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Türkiye, uluslararası hukuka uygun olmadığını değerlendirdiği bu müdahalenin Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki bölgesel istikrarı bozacağı görüşünü dile getirmiş ve bu durum Türkiye-ABD ilişkilerinde gerilemeye yol açmıştır. Benzer şekilde, 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sırasında da taraflar arasında çeşitli ihtilafli konular ortaya çıkmıştır. Türkiye,

Suriye rejiminin insan hakları ihlallerine dikkat çekerek BM'den daha etkili kararlar ve eylemler beklemiştir. Ancak, BM çatısı altında ABD'nin bu konuda Türkiye'nin beklentilerini tam olarak karşılayamaması, üstelik Suriye iç savaşında Türk devletinin toprak bütünlüğüne kast eden bölücü PKK terör örgütünün Suriye'deki uzantılarını desteklemesi Türkiye açısından kabul edilebilir değildir.

Ayrıca, Türkiye mülteci krizi konusunda aktif bir rol üstlenmiş ve BM ile ABD'yi bu meselenin çözümünde yeterince sorumluluk almamakla ve Türkiye'yi mülteci sorunu ile baş başa bırakmakla eleştirmiştir. Suriye İç Savaşı nedeniyle milyonlarca mülteciyi topraklarına kabul eden, yıllarca barınma sağlayan ve koruyan Türkiye, ABD, BM ve diğer uluslararası kuruluşların bu alanda yeterli desteği sunmadığını sık sık vurgulamıştır. Bu durum, Türkiye'nin BM ve uluslararası topluma yönelik eleştirilerinin temelini oluşturmuş ve Türkiye-ABD-BM ilişkilerinde başka bir gerilim kaynağı haline gelmiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler platformunda Filistin'in haklarını savunmuş ve bu süreçte ABD'nin İsrail yanlısı politikalarını eleştirmiştir. Zira Türkiye devleti ve Türk kamuoyu, tarihsel süreçte sürekli olarak Filistin meselesine özel bir hassasiyet göstermiştir. Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in başkenti olarak kabul edilerek tanınması, 2024 yılında İsrail'in çoğunluğu yaşlı, hasta ve çocuk çok sayıda Filistinli sivile karşı girdiği ve halen devam ettiği uluslararası hukuka aykırı insan hakları ihlalleri, BM bağlamında Türkiye ile ABD arasında derin bir ayrışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sonuç

Türkiye-ABD ilişkilerinin güvenlik eksenli analizi açısından günümüze kadar birçok farklı dönemden geçilmekle birlikte, Türkiye'yi etkileyen en belirgin dönem 11 Eylül sonrası başlayan ve Ortadoğu'da haritaların değişimine kadar geçen süreç olmuştur. Nitekim 11 Eylül sürecinde uluslararası alanda destek toplayan ABD, buna bağlı olarak Ortadoğu Bölgesi'nde doğrudan askeri operasyonlara ve bu bağlamda politik süreçlere dahil olmuştur. Küresel güç konumunda olan ABD'nin bölgede gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar yanında Türkiye'yi dönemsel olarak politik baskılara maruz bırakmıştır. Bölgede çatışan grupların gün geçtikçe radikalleşmesi buna bağlı olarak ABD'nin Türkiye karşıtı terör örgütlerine alan açmasına neden olmuştur. Irak'ın işgaliyle başlayan ABD'nin Ortadoğu çıkarması Suriye iç savaşıyla farklı bir boyuta evrilmiş, bölgede ABD politikaları yıpranırken Türkiye'nin bölgesel güç konumu her geçen gün artmıştır. Nitekim bölgeye yabancı olan ABD politikalarının gün geçtikçe karşılıksız

kalması ABD'nin Türkiye'yi tekrar bölgede ihtiyaç duyduğu müttefiklik ilişkisine zorlamaktadır.

Türkiye-ABD ilişkilerinin tarihsel önemine rağmen, son dönemdeki gerilimler, uluslararası ilişkilerde ve bölgesel güç dinamiklerindeki daha geniş değişimleri yansıtan stratejik ortaklıkların potansiyel olarak yeniden değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bunun yanında iki ülke ilişkilerinin kopmasının da taraflar açısından arzu edilen ve kabul edilir bir seçenek olmadığı, ikili ilişkilerin ilerletilmesi için her iki devletin de istekli olduğu da gözlemlenmektedir.

ABD ve Türkiye, Batı blokunun iki güçlü müttefik ülkesidir. İki ülke NATO, BM gibi uluslararası örgütler bağlamında demokrasi, insan hakları, barış, diplomasi, insani yardım gibi idealist teorinin öncelediği konularda güçlü bir işbirliği yapmaktadır. İki aktör, BM özelinde uluslararası sorunların çözümüne diplomatik, siyasi, ekonomik ve askeri destek vermektedir. NATO özelinde de yine bölgesel çatışmaların ve krizlerin sonlandırılması ve çözülmesinde de ciddi ve kritik bir işbirliği yapmaktadır. Bu bağlamda bölgesel ve küresel barış ve istikrara katkı sunmaktadırlar. Ancak ikili ilişkiler her zaman bu türden liberal bağlamlı işbirlikleri üzerinden de yürümekte, realist çıkar çatışmaları da gündeme gelmektedir.

Son yıllarda Türkiye ve ABD arasındaki güvenlik ilişkileri, çeşitli krizlerle sınanmıştır. Suriye iç savaşı, bu krizlerin en belirgin örneklerinden biridir. Türkiye'nin sınır güvenliği kaygıları ve ABD'nin terör örgütü PKK'nın Suriye' deki uzantıları PYD/YPG ile Suriye Demokratik Güçleri'ne (SDG) verdiği destek, iki ülke arasında ciddi bir gerilim meydana getirmiştir. Türkiye, SDG/PYD/YPG terör örgütü PKK'nın bir uzantısı olarak görürken, ABD bu grupları ilk dönemde IŞİD'e karşı mücadelede bir ortak olarak desteklemiş olup mevcut konjonktürde de çıkarları doğrultusunda desteklemeye devam etmektedir.

İki ülke arasındaki terör ve terör örgütlerini algılamadaki anlayış ve yaklaşım tarzı farklılıkları karşılıklı güvensizlik ve çıkar çatışmalarının kaynağını oluşturmaktadır. Güncel durumda genel itibari ile Türkiye-ABD ilişkilerinde kısmi bir düzelme gözlemlense de, ABD'nin PKK Terör Örgütü ve bunun uzantıları niteliğindeki PYD/YPG/SDG terör örgütleri ile ilişkileri ve bu örgütlere desteğe devam etmesi, yine 15 Temmuz süreci ve FETÖ Terör Örgütü noktasındaki yaklaşımı ve F-35, S-400 savunma sistemleri gibi meseleler ilişkilerin önünde çözülmeyi bekleyen büyük bir sorun yumağı oluşturmaktadır.

Taraflar arasındaki ilişkilerde, Türkiye'nin ABD'ye yönelik yaklaşımları da bazen eleştirilmekte ise de bunların daha derin ve çok boyutlu ele alınması gerektiği aşıkardır. Bu

bağlamda örneğin 2003 Irak işgali önceki 1 Mart tezkeresinin TBMM'den geçirilmemesi ya da NATO üyesi ve Batı müttefiki olan Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi alımı konuları pro Amerikan ve bazı çevreler tarafından eleştirilmekte ise de bu eleştiriler objektif olmaktan uzak ve derinliksizdir. Türkiye için ABD önemlidir ama Rusya'da önemlidir. Türkiye, mevcut anarşik uluslararası ortamda ne ABD'ye ne Rusya'ya ne de başka bir aktöre yüzde yüz güvenebilir ve dayanabilir. Nitekim ABD ile olan ilişkilerde Johnson mektubu, füze kalkını meselesi, Kıbrıs meselesi, çuval hadisesi, PYD/YPG desteği, rahip Brunson hadisesi ile özellikle Yunanistan, Ermenistan ve İsrail ile olan ilişkilerdeki Türkiye karşıtı tutumlar ortadadır. Türkiye çıkarlarını korumak zorundadır. Bu nedenle ABD-Türkiye ilişkilerinde yıkıcı tarafın ABD olduğu ortadadır. Ancak mevcut şartlarda, çıkarların çatışmasının çıkarların uyumuna dönüştürülmesi gerektiği de ortadadır. Bu nedenle diplomasi siyasetin imkanlarının sonuna kadar kullanılması, lobicilik faaliyetlerine önem verilmesi ve kriz dönemlerinde dikkatli hassas ve çok boyutlu dış politika araçlarının devreye alınması Türkiye'nin çıkarlarıdır. Bu bağlamda ABD'nin eski gücünde olmadığı; Türkiye'nin de güçlendiği ve daha bağımsız dış politika izleyebildiği gerçeği de ortadadır.

Güvenlik bağlamında taraflar arası çatışma kaynakları realist perspektiften bakıldığında adeta bir pamuk ipliğine bağlı görünmektedir. Bu türden kırılğan ilişkilerin güncel gelişmelerin etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. 47. Başkan olarak seçilen Trump yönetiminin izleyeceği dış politikanın da taraflar arası ilişkideki kırılğanlığı artırma olasılığının arttığı da daha önceki başkanlık döneminde izlediği politikalardan hareketle söylenebilir.

Taraflar arası işbirliği ve çıkar çatışmaları dış politika tutumlarına yansımaktadır. İkili ilişkilerde işbirliği meselelerinin daha çok liberal eksenli, çıkar çatışmalarının ise realist eksenli incelenmesinin ilişkinin niteliğinin anlaşılmasına katkı sağladığı görülmektedir. ABD'nin zaman zaman Ortadoğu özelinde izlediği politikalar Türkiye'nin çıkarlarına zarar vermektedir. ABD, Rusya'yı çevrelemek ya da dengelemek zorunda kaldığı kritik dönemlerde Türkiye ile daha yakın ve dostane ilişkiler kurmuştur. Bu bağlamda S-400 füze krizinde olduğu gibi Türkiye'nin çıkarlarına uygun politikalar izlediği durumlar ABD'de tepkiyle karşılanmış, yaptırımlara konu olmuş ve örneğin ortağı olarak başladığı F-35 projesi gibi projelerden dışlanmış. Bu tür yaklaşımlar ABD'nin realist eksenli tutumlarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Türk-Amerikan ilişkilerinde, konjonktürel gelişmeler ve tarafların arasındaki ilişkileri etkileyen çeşitli faktörler, sürecin karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Bu faktörler, tarihsel, kültürel, ekonomik ve askeri boyutlarda farklı dinamiklere sahip olup,

sıklıkla ilişkilerde gerginlik dönemlerini tetikleyebilmektedir. İki ülkenin çıkarlarının zaman zaman örtüşmesi, zaman zaman ise çatışması, bu ilişkilerin zorluklarını artıran temel unsurlardan biridir. Bu karmaşık ve hassas yapı içerisinde, stratejik bir ortaklığın sürdürülebilmesi her iki devlet açısından da diplomatik dikkat ve özen gerektirmektedir. Her iki tarafın da karşılıklı olarak politikalarını dikkatli bir şekilde koordine ederek uyumlu hale getirmesi, yalnızca ikili ilişkiler için değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel istikrar açısından da hayati öneme sahiptir.

Bu bağlamda, tarafların stratejik ortaklıklarını sürdürebilmeleri için bölgesel ve küresel politikalarını uyumlu bir perspektifte ele almaları gerekmektedir. Bu, yalnızca karşılıklı güvenin artırılmasına katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda sürdürülebilir bir işbirliği ve ittifakın temelini oluşturur. Stratejik ortaklıklar, uzun vadeli istikrar ve güvenliği sağlamak adına güçlü bir vizyon, istikrarlı bir iletişim ve tarafların çıkarlarını dengeleyen bir yaklaşım gerektirir. Tüm bu sorun ve unsurların çözüme kavuşturulması ve sonuç olarak yeni bir yol haritası oluşturulması, Türkiye-ABD ilişkilerinin yeniden yapılandırılması için gerekli görülmektedir.

Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederim.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Yazar katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmış olup, yazarların katkı oranları eşit olup %50’dir.

Kaynakça

- Akbaş, Z., Çelik, A.H. ve Duman, M.(2019). İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk-Amerikan İlişkileri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2226-2258
- Akbaş, Z.(2011). ABD’nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu’da Güç Mücadelesi. *History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı/ Relationships of the USA and The Great Middle East Special Issue*, 2011, 1-18
- Akbaş, Z., Çaylı, Ş ve Duman, M.(2018) Amerika Birleşik Devletleri’nin Realizm ve İdealizm İkileminde Ortadoğu Politikası: Mısır ve Suriye Örnekleri, *Social Mentality And Researchers Thinkers Journal*, 4 (11), 486-502
- Armaoğlu, F. (1997). Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 13(38), 631-647.
- Atmaca, A. Ö. (2013). 11 Eylül Jeopolitik Anlatısı İçerisinde Türk-Amerikan İlişkileri. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 7(2), 115-147
- Aydın, M. (2004), Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, *Uluslararası İlişkiler*, 1 (1), 33-60
- Bakan S. ve Şahin S.(2018), Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences Year: 2018*, 4 (2), 135-152
- Bingöl, O(2013). Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 13(2), 25-49
- Booth, K. , Smith, S. (1995). *International Relations Theory Today*, Oxford: Polity.
- Çakmak H. (2007), *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Ankara: Barış Platin Yayınları.
- Dedeoğlu, B.(2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin
- Deniz, Ş.(2012). Ortadoğu’nun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Projesi Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20),176
- Edkins, J., Vaughan-Williams, N. (2009). *Critical Theorists in International Relations*. London: Routledge.
- Ekşi, M.(2018). Türk Dış Politikasının Ultimo Ratiosu: Yumuşak Güçten Sert Güce Türkiye’nin Suriye Politikası. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 71-99
- Gordon, L. J. (2015). *American relations with Turkey, 1830-1930: an economic interpretation*. University of Pennsylvania Press.

- Göngen, M. A(2014). Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 33, 1-18.
- Gönlübol, M. ve Ülman H.(1966). Türk Dış Politikasının 20 Yılı: 1945-1965, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 143-182.
- Gözen, R,(2017). Türkiye ve ABD: Çıkarlar-Değerler Çatışmasında Asimetrik İttifak. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 19, 9-34
- Harris, G. S(1972). *Troubled Alliance: Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-1971*, Washington: American Enterprise Institute
- Karabulut, A. ve Değer, F.(2015). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 69-79.
- Kişi, E(2024). 1990'dan Bugüne NATO Ekseninde Türkiye-ABD İlişkilerinin Siyasal Mahiyeti. *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 80-96.
- Knutsen, T. L(1995). *A History of International Relations Theory*. Manchester: Manchester University Press
- McGhee, G. (1992). *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*. Çev., Belkıs Çorakçı. Bilgi Yayınevi.
- Özcan, A. B(2004). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(22), 456
- Özdemir, L, Akbaş, Z.(2020). Türkiye-İsrail İlişkilerinin Amerikan Dış Politikası Eksenli Değerlendirmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Journal of Academic Approaches*, 11(1) 48-75
- Özpek, B. B.(2012). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 3(2), 183-215
- Rubinstein, A.Z. (1982) *Soviet Policy toward Turkey, Iran and Afghanistan: The Dynamics of Influence*, Praeger.
- Toker, M(1971). *Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu*. Ankara: Akis.
- Yeşilyurt, N. ve Akdevelioğlu, A(2013). *AKP Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası (3. Baskı)*, Uzgel,İ. ve Duru,B.(Der.) *AKP Kitabı - Bir Dönüşümün Bilançosu*, 381-409, Ankara: Phoenix
- Yılmaz, S(2014). *Türkiye'deki Amerika*. İstanbul: Kaynak